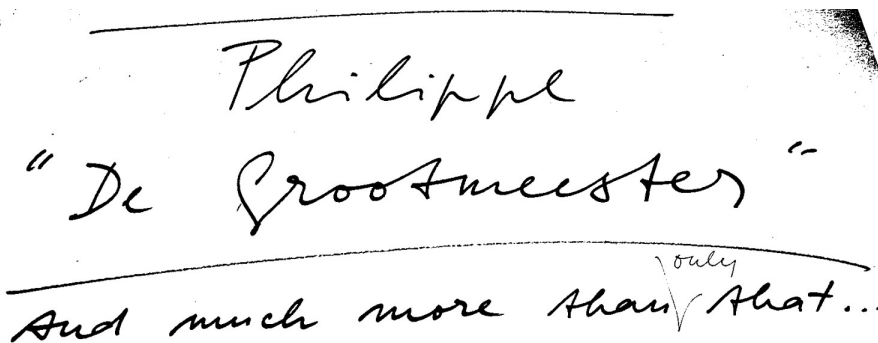

PHILIPPE VANDENBERG

Een beeldend kunstenaar op weg in het literaire veld

EEN OVERZICHT

Philippe
"De Grootmeester"
And much more than ^{only} that...

Klaartje Van Thuyne (01407563)

Paper voor het vak: Onderzoekseminarie Moderne en Actuele beeldende kunst

Vakgroep Kunst--, Muziek--, en Theaterwetenschappen

Prof. dr. Aurelie Daems en Prof. dr. Wouter Davidts

Voorwoord

In de collectie tekeningen en schilderijen van de Estate Philippe Vandenberg bevindt zich een handgeschreven tekst uit een schetsboek van de jaren zeventig: *Philippe, "De grootmeester" And much more than only that...* (zie titelpagina). Deze zin illustreert voor mij wat in deze paper zal worden onderzocht. Naast de beeldende kunsten toonde Vandenberg namelijk ook interesse voor de taal. Dit uit zich in zijn oeuvre in allerlei vormen, van volledige autonome teksten tot zuivere woordschilderijen. De taal, en in zijn beeldend werk specifiek het woord, zijn sinds de jaren negentig een constant terugkerend element. Vandenberg was veel meer dan enkel en alleen een schilder. We kunnen gerust spreken van een volwaardig schrijver, denker en dichter.

Deze paper is een kort overzicht van de verschillende projecten waar woord en beeld sterk samengaan in het leven en oeuvre van Vandenberg. We gaan kijken naar de interesse voor de taal en het woord, en hoe deze zich in de loop der jaren zal ontwikkelen. Belangrijk te vermelden is dat we hier niet op zoek gaan naar de onderliggende betekenis van de teksten of de woorden op zijn schilderijen. Hier zal één van mijn collega studenten zich over buigen. Deze betekenis is voor dit overzicht tevens van ondergeschikt belang. Ik wil in deze paper voornamelijk een beeld schetsen van Vandenberg zijn interesse voor de taal, en hoe dit zal resulteren in samenwerkingen met schrijvers, tentoonstellingen en publicaties.

Dit overzicht is het resultaat van een kort maar krachtig archiefonderzoek. Het archief van de kunstenaar Philippe Vandenberg (1952--2009) werd gedoneerd door de Estate Philippe Vandenberg (zijn kinderen H el ene, Guillaume en Mo) aan de Universiteit Gent in 2015. In het kader van het vak *Onderzoekseminarie Moderne en Actuele beeldende kunst*, onder begeleiding van Prof. Dr. Wouter Davidts en Prof.Dr. Aurelie Daems, werd een onderzoek opgestart. Alle informatie die u hier kan lezen is terug te vinden in de bibliotheek van Universiteit Gent. Belangrijke informatie, data en citaten haal ik uit: persartikels, briefwisseling, notities, geschreven teksten, gedichten en et cetera.

Graag bedank ik de Estate Philippe Vandenberg voor de samenwerking en de bezoeken aan het atelier. In het bijzonder zijn zoon Guillaume Vandenberg voor de vlotte correspondentie, Johannes Muselaers en Letterenhuis Antwerpen voor de informatie omtrent Hugo Claus.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
2.	Overzicht (enkel informatie relevant voor deze paper)	2
3.	Woord en beeld gaan hand in hand	4
4.	Bijlagen	14
5.	Bibliografie	18

Contact

Gent universiteitsbibliotheek

Hendrik Defoort

Sint--Hubertusstraat 8 9000 Gent

Hendrik.defoort@ugent.be

Estate Philippe Vandenberg

Info@philippevandenberg.be

1. Inleiding

Aan het begin van zijn carrière was Philippe Vandenberg voornamelijk actief als figuratief schilder. Na een korte academische opleiding Literatuur en kunstgeschiedenis studeerde Vandenberg in 1976 af aan de Koninklijke Academie te Gent. In de periode daaropvolgend bestond zijn werk voornamelijk uit figuratieve onderwerpen zoals het vrouwelijk naakt.¹ Dit keert ook terug in zijn schetsboeken. Deze zijn gevuld met studies naar koeien, lichamen, wielrenners, hoofden, landschappen en dergelijke. In de overgang naar 1980 verliest hij al zijn banden met dit naturalisme. Zowel in zijn schetsboeken als in zijn schilderijen is een plotse breuk waar te nemen. De figuratie zoals we die zagen uit de jaren zeventig komt zelden of nooit meer terug. Zelf zegt de kunstenaar: 'ik heb de virtuoos die ik ben compleet aan scherven geslagen. En meteen uit die scherven een nieuwe persoonlijke taal opgebouwd. De bagage was geassimileerd. Het oeuvre begon'.² Dit nieuwe begin uit de jaren tachtig weerspiegelt zich in zijn oeuvre door een steeds vrijere expressionistische en abstraherende beelding en een verbroekeling van vroegere thema's.

Een eerste toenadering tot het woord vinden we in 1989. Sporadisch worden woorden als 'blind' en 'haat' herhaaldelijk tussen de tekeningen in zijn schetsboek geplaatst.³ In zijn schilderijen is dit later. Vanaf 1994 komt het woord ook hier aan bod, als onderdeel van een schilderij of het woord als werk op zich. Aannemelijk is dat Vandenberg eind jaren tachtig, begin jaren negentig, zijn persoonlijke interesse voor het woord en de taal begon uit te drukken in zijn werk. Uitzonderlijk vinden we tussen de schetsen uit de jaren zeventig drie gedichten terug. Dit is niet onbelangrijk. Het toont aan dat Vandenberg al sinds vroege jaren zijn weg zocht tussen de taal, maar dit zal zich waarschijnlijk beperken tot het schrijven van gedichten voor eigen doeleinden. We vinden namelijk, zeker in de jaren zeventig en begin jaren tachtig, geen andere voorbeelden terug. Het is pas in 1985 dat Vandenberg openlijk toenadering zoekt tot de literatuur wanneer hij kennis maakt met Hugo Claus. Deze ontmoeting zal resulteren in een boek 'De Gezegden'. Voor het eerst in zijn leven en carrière vinden we een duidelijke link tussen Philippe Vandenberg en het literaire veld. In het volgende hoofdstuk gaan we hier dieper op in.

Naast schilderen verstrooide Vandenberg zich met het schrijven van teksten en hield hij consequent een dagboek bij. Hij vond zijn inspiratie bij De Bijbel, Artaud en Rimbaud. Hij werkte samen met schrijvers zoals Hugo Claus en Chris Yperman en maakte werken geïnspireerd op eigen gedichten. In wat volgt zullen we deze voorbeelden van naderhand bekijken aan de hand van een chronologisch overzicht. We laten de vroege jaren tachtig en zeventig voor wat het is en starten bij 1985. Zo schetsen we geleidelijk aan het pad van de beeldende kunstenaar Vandenberg die zich begeeft op het literaire veld.

¹ Archiefdocument Philippe Vandenberg, Universiteit Gent

² Ludo Bekkers, "Het avontuur van het schilderen," *Ons Erfdeel*, 39 (1996).

³ Harde schijf Estate Philippe Vandenberg, map '1989 Box 22c'.

2. Overzicht (enkel informatie relevant voor deze paper)

1970--1980

- ... Drie vroege gedichten: 'The terrible things of the night', 'Nachtjubelen' en 'Kitchdom memories, Kitch is een literair gadget' ⁴

1985

- ... 'De Gezegden' in samenwerking met Hugo Claus
- ... Lancering van 'De Gezegden', Richard Foncke Gallery Gent

1988

- ... 'De Gezegden', Provinciale School voor Vertalers en Tolken, Gent

1995

- ... *Job XIII, 12*, Museum voor Hedendaagse Kunst, Gent
- ... Eerste boek: 'De stand der dingen'
- ... 'De stand der dingen' in Galerij Catherine De Vos
- ... 'Zeven tochten naar een heilig graf'
- ... 'De gezegden', *Markus Oehlen en Philippe Vandenberg*, Museum Dhondt--Dhaenens, Deurle
- ... Gedicht: 'Over de berg loopt het spoor'
- ... Gedicht: 'het lied van de graver'
- ... 'Alles van waarde is weerloos'
- ... 'De lamentaties van het schip'

1996

- ... Vandenberg bezoekt herhaaldelijk Marseille, geboortestad van Artaud en rustoord van Rimbaud en start met de reeks 'Les Carnets'.
- ... Start correspondentie Chris Yperman⁵

1998

- ... 'La misère du jour' in samenwerking met Chris Yperman
- ... 'Op weg in een kooi is een man, zijn handen rood'

1999

- ... De reeks 'Les Carnets' in Croxhapox Gent, een dubbeltentoonstelling met Sylvain Cosyns. Resultaat van deze tentoonstelling: 'De Boodschapper'
- ... De Boodschapper'
- ... 'Onderbreek me niet, mama'

2003

- ... Selectie tekeningen uit 'Les Carnets' getoond onder de titel 'Daily Drawings of Good & Vile 1997--2003', Richard Foncke Gallery, Gent
- ... 'Lettre au nègre'
- ... 'Pelgrimskeel'
- ... 'Exil de peintre'

⁴ Harde Schijf Estate Philippe Vandenberg, map 'Drawings 1970-1980'

⁵ Brieven Chris Yperman – Philippe Vandenberg, Doos 1549-1573, Map HS.III.161.1569-1571, Gent, Archief Boekentoren Universiteit Gent

- 'Exil de peintre', getoond op de solotentoonstelling met dezelfde titel, Caemersklooster Gent

2004

- 'Le chant du pinçon'
- 'Médicaments et creativite'

2005

- 'Le triomphe de l'accident'

2006

- 'L'important c'est le kamikaze'
- Tentoonstelling in Musée Arthur Rimbaud in Ville de Charleville--Mézières, met als resultaat de publicatie van de tekst voor het publiek: L'important c'est le kamikaze, oeuvre 2000--2006.

2007

- Het boek 'L'important c'est le kamikaze, oeuvre 2000--2006' voorgesteld in Croxhapox Gent. François Beuckelaers las bij gelegenheid voor uit de tekst 'lettre au nègre'.
- 'De Sint--Janssuite'

2008

- 'Black a Garden for St. John's Millbrook', in samenwerking met Lee Renaldo
- Het boek 'Exile de Peintre' voor een tweede maal getoond in het MSK Gent tijdens de tentoonstelling *Artist in Residence*.
- Soloproject en een boekpublicatie 'Black a Garden for St. John's Millbrook' in Croxhapox Gent.

2009

- Tuons le chien aujourd'hui

3. Woord en beeld gaan hand in hand

In 1985 ontmoet Philippe Vandenberg Hugo Claus (1929--2008). Deze ontmoeting is niet toevallig, aangezien beiden in de jaren tachtig verbleven in Gent. De samenwerking zal resulteren in het boek **'De Gezegden'** en verschillende tentoonstellingen. Over de samenwerking is echter bijzonder weinig te vinden. In beide archieven (Universiteit Gent en Letterenhuis Antwerpen) is de overgebleven correspondentie bijzonder pover. Een uitzondering is een brief van Claus aan Vandenberg (datum onbekend). Hij complimenteert in deze brief Vandenberg met zijn bijdrage in *Watou*. Claus kon volgens de brief herkenning vinden in de werken van Vandenberg.⁶ Dit zou eventueel gaan over *Poëziezomer Watou 2000*, waar Philippe Vandenberg aan deelnam.⁷ De publicatie van **'De Gezegden'** werd mede mogelijk gemaakt door Richard Foncke, de galerist van Philippe Vandenberg vanaf 1983. Hoogstwaarschijnlijk is het Foncke die de auteur en de schilder samenbracht, gezien ook de lancering van het boek in 1985 in zijn galerie werd gehouden, vergezeld door een expositie van de etsen uit **'De Gezegden'**. Bij deze boekpresentatie verzorgde Jan Hoet het voorwoord.⁸ De inleiding in het boek is overigens verzorgd door Hoet. In bijlage vindt u **'De Gezegden'** met het voorbeeld **'Zo zei Flaubert'** (Bijlage I). De galerij van Foncke en de woonplaats van Claus bevonden zich beiden in dezelfde straat: Sint--Jansvest Gent.⁹ De twee mannen waren zo goed als burens. Het is dus naar alle waarschijnlijkheid dat ze in contact stonden met elkaar. Mogelijkheids hadden Claus en Vandenberg elkaar al eerder ontmoet in Gent tijdens de studententijd van Philippe Vandenberg tussen 1970 en 1976. Op dat moment was ook Hugo Claus in Gent te vinden. De broer van Claus had er op dat moment een café, de Hotsy Totsy, waar Claus regelmatig over de vloer kwam, en waarschijnlijk Philippe Vandenberg ook.¹⁰

Philippe Vandenberg verzorgde voor dit boek de gedichten van Claus met lithografisch werk. Het boek bestaat uit zes gedichten en zes litho's. Respectievelijk: **'Zo zei Parmenides'**, **'Zo zei Dante'**, **'Zo zei Cellini'**, **'Zo zei Flaubert'**, **'Zo zei de dorpsgek'** en **'Zo zei Jahwe'**. De litho's werden nadien nogmaals getoond in 1988, in de Provinciale School voor Vertalers en Tolken in Gent.¹¹ In een krantenartikel uit 1987 wordt er gewag gemaakt van een derde evenement ter gelegenheid van **'De Gezegden'**. Dit was een debat tussen Hugo Claus en Philippe Vandenberg gemodereerd door Johan Tielemans, dat ook plaatsvond in de Provinciale School voor Vertalers en Tolken in Gent. Tijdens de conversatie zou Vandenberg de gedichten van Claus hebben voorgelezen.

⁶ Brief Hugo Claus – Philippe Vandenberg, doos 1389-1417, Gent, Archief Boekentoren Universiteit Gent. ⁷ "Groepstentoonstellingen," laatst geraadpleegd op 20 december 2017.

http://www.ergopers.be/kunstenaars/vandenberg/vandenberg_exhibitions.htm

⁸ Veerle Van Hilteren, "Het gevecht met de engel," *Galerij XXI*. Artikel in Gent, Archief Boekentoren Universiteit Gent.

⁹ Adres gevonden op briefwisseling, letterenhuis Antwerpen.

¹⁰ Johannes Muselaers, Letterenhuis Antwerpen

¹¹ *ibid.*

1995, tien jaar na de ontmoeting met Hugo Claus, zien we dat Vandenberg zijn interesse voor het woord en de taal zal overbrengen naar de museumruimte. In dat jaar stelt Vandenberg tentoon in het Museum voor Hedendaagse Kunst Gent en in Museum Dhondt--Dhaenens in Deurle. Opvallend is dat er een sterke gelijkenis is tussen beide tentoonstellingen. Zowel in het Museum voor Hedendaagse Kunst als in Dhondt--Dhaenens staat de link tussen tekst en beeld centraal. In 1994 verdiept Vandenberg zich in de Bijbelse boeken Job en De Apocalyps. Dit zal een jaar later resulteren in de Overzichtstentoonstelling **Job XIII,12** in het Gentse Museum voor Hedendaagse Kunst (1995). De titel verwijst naar twee verzen uit het boek Job: "Uw kernspreuken zijn spreuken van as. Uw schansen leren schansen." Dit citaat stond tevens geschreven op de muren van de zaal tussen de dagboeknotities en tekeningen. Deze zin is bovendien een leidraad in het werk van Vandenberg en staat in het Frans geschreven op de muur van zijn atelier. Vandenberg vertelt in een brief aan Jan Hoet (1995) dat deze vers hem leidt in leven en werk.¹² In de Bijbelse figuur van Job, die door de duivel alles werd ontnomen maar van God zijn bezittingen dubbelvoudig terugkreeg, vond Vandenberg een bondgenoot. Net na een periode van provocatie in zijn kunst verloor Vandenberg namelijk veel vrienden die hem bekritiseerden. Zijn Amerikaanse galerij en haar verzamelaars, en enkelen uit zijn directe omgeving keerden hem de rug toe.¹³ De eenzaamheid van Job is zowat het eerste individu in de literatuurgeschiedenis. Het centrale probleem van Job is niet in eerste instantie de vraag hoe zijn onverdiende lijden te rijmen valt met Gods rechtvaardigheid, maar de grote moeilijkheid van de mens om het lijden in zijn bestaan een plaats te geven. Hij ziet in de tekst een verwijzing naar de ijdelheid van alle discours die de mens opbouwt in zijn zoektocht naar zin.¹⁴ Het besef van machteloosheid dat hieruit voortvloeit, wekt in het Bijbelse verhaal de woede van Job en maakt hem opstandig. Voor Vandenberg staat Job symbool voor het ultieme verzet van de eenzaamheid. Deze thematiek inspireerde Vandenberg. De moeilijkheid van de mens om het lijden een plaats te geven, kan volgens Vandenberg ten dele worden uitgeklaard door de kunst. Het is de enige manier om zich te verzoenen met dit leven van lijden en dood, een leven waar we niet om gevraagd hebben.¹⁵ We zien het terugkeren in symbolen zoals het gevleugeld hart, een doodskop, een gekwetste hand, een zinkend schip en een hoofd met spijkers. Dit laatste werd Vandenberg ingegeven door de anekdote van een Roemeense gevangene die uit radeloosheid zichzelf verminkte. Behalve enkele schilderijen bevatte de tentoonstelling ook schetsboeken en een zaaltje met een honderdtal tekeningen. In sommige tekeningen zijn poëtische teksten verwerkt. Ook in de schilderijen duikt af en toe tekst op, met de sleutelwoorden *courage*, *cendres* en *boue* die steeds terugkeren.¹⁶

¹² Brief aan Jan Hoet, 25-26 maart 1995, gepubliceerd in: Philippe Vandenberg, "Job XII,12, Gent, Museum van Hedendaagse Kunst," (1995): 16-20.

¹³ Lieven van den Abeele, "Philippe Vandenberg. "Schilderen is een oefening in geboren worden, een oefening in sterven." in "Philippe Vandenberg. Oeuvres 1995-1999." (Antwerpen, MuHKA, 1999).

¹⁴ Brief aan Jan Hoet

¹⁵ Lieven van den Abeele, "Philippe Vandenberg. "Schilderen is een oefening in geboren worden, een oefening in sterven." in "Philippe Vandenberg. Oeuvres 1995-1999." (Antwerpen, MuHKA, 1999).

¹⁶ Jan Van Hove, *De Standaard* (doos onbekend)

Datzelfde jaar schreef Vandenberg onder de titel '**De stand der dingen**' poëtische opmerkingen, bestaande uit dertien dagboeknotities uit de periode 1993--1995, die werden geïllustreerd met lithografieën. De notities gaan over de levenshouding van Vandenberg. In een artikel zij hij zelf over de notities: "ik schreef reflecties neer over de eenzaamheid van de schilder, zijn kwetsbaarheid en de moed die hij nodig heeft om vandaag een schilderij te maken. De thematiek van het boek wordt in de tekeningen en schilderijen via symbolen weergegeven. Het hart is het symbool van de kwetsbaarheid en het emotionele. De kroon staat voor zowel het koninklijke als voor de doornenkroon, zoals het mensenleven momenten van verrukking en lijden kent. De gekwetste hand symboliseert de machteloosheid van de schilder, machteloos om iets aan de maatschappij te veranderen. 'Avoir les bras coupés', onze handen zijn ons voornaamste mechanisme, maar we doen er heel weinig mee".¹⁷ Op de eerste pagina van het boek citeert Vandenberg Antoine De saint Exupéry: "l'essentiel est invisible pour les yeux". Hierop volgen twaalf geschreven notities, telkens vergezeld door een tekening. Van het boek werden drieëntwintig exemplaren gedrukt door Rudolf Broulim. Het werk werd in datzelfde jaar tentoongesteld in Galerij Catherine De Vos. Het boek lag centraal in de zaal. De teksten gaan over de diepste gevoelens van de schilder, de kwellingen die tussen hem, de kunst en het leven staan. Dit boek werd tijdens de tentoonstelling gebruikt als ondersteunend element bij enkele van zijn geschilderde werken zoals *De Kroon*. In 1995 werd in Museum Dhondt--Dhaenens het boek, en de bijhorende werken, nogmaals getoond tijdens de dubbeltentoonstelling *Markus Oehlen en Philippe Vandenberg*.¹⁸ De directeur van het museum, Frank Benijnts, organiseerde een reeks tentoonstellingen waarbij een Belg een andere kunstenaar mocht uitnodigen voor een gezamenlijk project. Vandenberg koos voor Markus Oehlen. 1995 betekende voor Vandenberg een terugkeer naar het schrijven en de lithografie. In dit jaar schrijft hij ook '**De zeven tochten naar een heilig graf**', '**De lamentaties van het schip**' en de '**alles van waarde is weerloos**'.

Tussen 1996 en 1999 bezocht Vandenberg herhaaldelijk Marseille, geboortestad van Artaud en rustoord van Rimbaud en start hij met de reeks '**Les Carnets**'. Het zijn een soort van dagboeken die bestaan uit tekeningen, aquarellen en notities waaronder *Les Carnets de Malle* (1997, zie bijlage II), *Les Carnets de la pauvre haine* (1997), *Les Carnets de Marseille* (1997) en *Les Carnets de Vouy* (1997). Tussen de tekeningen zijn vaak lange teksten in potlood neergepend.¹⁹ De cyclus '**Les Carnets**' stapelt zich op en in 2003 werd hieruit voor de eerste maal een belangrijke selectie tekeningen getoond onder de titel '**Daily Drawings of Good & Vile 1997--2003**' bij Richard Foncke in Gent. Enkele van deze tekeningen zullen later in 1998 gebruikt worden in '**La misère du jour**', gepubliceerd in samenwerking met de Vlaamse schrijfster Chris Yperman. Bij achttien van haar gedichten over liefde en dood, oorlog en geweld, verlangen en begeerte, selecteerde Vandenberg eenentwintig tekeningen. Het zijn geen illustraties

¹⁷ Artikel (HS.III.161/1305, Pers: archief Focnke Gallery 1995) Gent, Archief Boekentoren Universiteit Gent

¹⁸ *De Morgen* (1995):32, (HS.III.161/1305, Pers: archief Focnke Gallery 1995)

¹⁹ Angelique Delang, 'Psychodynamiek van het creatieproces. Philippe Vandenberg'. (Master Thesis, Universiteit Gent, 2008), 30

van de tekst. De tekeningen bestonden namelijk al eerder en werden afzonderlijk gemaakt. Ze horen bij de teksten als een gedeelde visie van Vandenberg en Yperman op de condition humaine.²⁰ Het zijn potloodtekeningen die lijken, rauwe seks en hondse liefde, verkrachtingen en martelingen tonen. Een anekdote vertelt dat de eerste drukker weigerde deze tekeningen 'in strijd met de openbare goede zeden' te drukken.²¹ De uitgever was dus verplicht elders te gaan. Een voorbeeld is 'les carnets de Vouy' (1997).²² De reeks werd een jaar later (1999) getoond in Croxhapox Gent. Vandenberg toont deze werken in een dubbeltentoonstelling met Sylvain Cosyns²³. Het resultaat van deze tentoonstelling is een publicatie '**De Boodschapper**'. Dit is de titel van een intieme publicatie, met een brief van Vandenberg aan de schilder Karel Dierickx en twee fragmenten uit *Kopnaad*, een toneeltekst van Stefan Hertmans over de Oostenrijkse dichter Lenz in een psychiatrische instelling.²⁴

In 1998 bracht Vandenberg zijn tekst '**Op weg in een kooi is een man, zijn handen rood**' uit. In 1999 publiceerde hij een studie van twaalf steendrukken bij twaalf teksten onder de naam '**Onderbreek me niet, mama**' bij Uitgeverij Jef Meert. De steendrukken werden gedrukt door Rudolf Broulim. De oplage bedraagt vijftien gesigioneerde en genummerde exemplaren. Er is geen informatie beschikbaar over de specifieke betekenis van de teksten. We weten niet of het over notities, gedichten of dagboekgedachten gaat. In 2003 werden drie van zijn belangrijkste teksten gepubliceerd: '**Lettre au 'nègre**', '**Pelgrimskeel**' en het kunstenaarsboek '**Exil de peintre**'. 'Exil de peintre' is een boek met vierenzestig etsen van Philippe Vandenberg verschenen bij Ergo Pers te Gent. Een jaar lang werkte Vandenberg aan deze serie etsen die, samen met een gelijktijdig ontstane tekst 'Lettre au nègre' gebonden werden in een boek. De etsen werden van december 2002 tot november 2003 gerealiseerd in het atelier van Henrie Hemelsoet (zie bijlage III). 'Exil de peintre' verscheen in een beperkte oplage van drieëndertig exemplaren. Het boek bestaat uit twee volumes: een eerste deel met een reeks van drieënvijftig etsen en de tekst, en een tweede deel met een suite van elf door Philippe Vandenberg gesigioneerde en genummerde etsen. De etsen en de tekst werden onder andere getoond op 11 december 2003 in het Caemersklooster te Gent voor een solotentoonstelling met dezelfde titel 'Exil de peintre'. Het boek lag open in het midden van de zaal (zie bijlage IV). Tijdens deze tentoonstelling werd de film 'Le lettre au nègre', gebaseerd op de tekst, door 'Les frères Zarakoff' voor het eerst getoond.²⁵ Het boek werd een tweede maal getoond in 2008 in het MSK Gent tijdens de tentoonstelling *Artist in Residence*.²⁶

²⁰ Lieven van den Abeele, "Philippe Vandenberg. "Schilderen is een oefening in geboren worden, een oefening in sterven." in "Philipp Vandenberg. Oeuvres 1995-1999." (Antwerpen, MuHKA, 1999).

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ 'Croxhapox, Philippe Vandenberg' laatst geraadpleegd op 27 december 2017.

<http://croxhapox.org/c/nl/node/3134>

²⁴ Ibid.

²⁵ "Philippe Vandenberg: Short Overview Recent Work/ 2002-2004", (Gent, Richard Foncke Gallery Digital Publishing Platform)

²⁶ 'ErgoPers, Exil de peintre' laatst geraadpleegd op 27 december 2017. <http://www.ergopers.be/exildepeintre.htm>

In 2004 zijn er twee verzamelingen van teksten die worden uitgegeven onder de naam: **'Le chant du pinçon'** en **'Médicaments et creativite'**. 'Le Chant du pinçon' of 'Le cri du pinçon quand on lui crève les yeux' is een verzameling teksten geschreven tussen 2004 en 2005 in het Sint--Camilus ziekenhuis te Gent.²⁷ Op de eerste pagina vinden we een citaat van Louis--Ferdinand Céline. Het boek bevat dertien teksten, voornamelijk in het Frans met afwisselend Nederlands, die nogmaals gaan over de betekenis van het schilderen en het schilderij.

'Après tout, on essaie de peindre afin de dompter le néant. Comment y arriver sans la peinture? Sera la question, une fois les pinceaux posé. Il me faudra travailler à l'attitude de non--peintre.' – Vandenberg, slotzin *Le chant du pinçon*.

In 2005 schreef Vandenberg de tekst **'le triomphe de l'accident'**. Hier schrijft hij in de ik--vorm over de betekenis van het schilderen in zijn leven. Hij benadrukt de pijnstillende en noodzakelijke rol van het schilderen.²⁸ In 2006 verscheen zijn volgende belangrijke tekst: **'L'important c'est le Kamikaze'**. In een interview met Bernard Dewulf uit 2008 sprak Vandenberg met Dewulf over zijn schilderkunst en ook over de tekst.²⁹ "Het schildersproces bestaat uit verwerpen en afwijzen, en dan opnieuw herstellen en opbouwen. Het bevat een sterk aspect van destructie, wat niet gelijk staat aan verwerping. Ik moet ze vernietigen in mijn hoofd om zo nieuw werk te kunnen maken." Dit motief zal ook wederkeren in veel van zijn schilderijen (zie bijlage V). In 2006 gaf Vandenberg een tentoonstelling in het Musée Arthur Rimbaud in Ville de Charleville--Mézières, met als resultaat de publicatie van de tekst voor het publiek: *L'important c'est le kamikaze, oeuvre 2000--2006*. Een overzicht van zijn oeuvre afgewisseld met een aantal teksten en dagboekuittreksels.³⁰ In 2007 werd het boek voorgesteld in Croxhapox Gent. François Beuckelaers las bij gelegenheid voor uit de tekst 'lettre au nègre', en de bijhorende film van Les frères Zarakoff werd wederom getoond.³¹ In 2007 werkt hij aan **'De sint--Janssuite'**, in 2008 aan **'Black a garden for St. John's Millbrook'**, in samenwerking met Lee Renaldo. Dit resulteerde in een soloproject en een boekpublicatie in Croxhapox in 2008.³² Zowel 'l'important c'est le Kamikaze' en 'St. John's Millbrook' werden dus voorgesteld door Croxhapox. In 2009, het jaar van zijn dood, schrijft Vandenberg zijn laatste tekst: **'Tuons le chien aujourd'hui'**. Een motief dat wederom terugkeert in zijn werk (Bijlage VI).

²⁷ 'Le chant du pinçon' is online te raadplegen:

https://issuu.com/lightmachineagency/docs/2004_2005_fr_le_chant_du_pin_on_di

²⁸ Philippe Vandenberg, *Le Triomphe de l'accident*, 2005. Deze tekst is tevens online te vinden:

https://issuu.com/lightmachine-agency/docs/2005_nl_le_triomphe_de_l__accident

²⁹ Interview met Bernard Dewulf in: Philippe Vandenberg, *Visite*, Museum voor schone kunsten, Gent, p. 37-48.

³⁰ Angelique Delang, 'Psychodynamiek van het creatieproces. Philippe Vandenberg'. (Master Thesis, Universiteit Gent, 2008), 19

³¹ 'Croxhapox, Philippe Vandenberg,' laatst geraadpleegd op 28 december 2017.

<http://croxhapox.org/c/nl/node/381>

³² 'Croxhapox, Philippe Vandenberg,' laatst geraadpleegd op 28 december 2017.

<http://croxhapox.org/c/nl/node/2126>

Een laatste interessant element uit het oeuvre van Vandenberg zijn twee gedichten. Tijdens het onderzoek in het Archief van de Universiteit Gent doken er enkele gedichten op, geschreven door Vandenberg, die sterke gelijkenissen tonen met enkele motieven uit zijn werk. Deze gedichten zijn echter nooit gepubliceerd en zijn voor het publiek onbekend. Het is belangrijk deze mee te nemen in dit overzicht. De gedichten tonen aan dat er een sterke relatie is tussen zijn teksten en zijn beelden. De gedichten **'Over de berg loopt het spoor'** en **'Het lied van de graver'** zijn geschreven in hetzelfde decennia dat Vandenberg ook schilderijen maakte met hetzelfde thema. In de periode 1995 – 1999 verschijnen bergen, treinsporen en gravers op zijn schilderijen. Ook de titels refereren rechtstreeks naar dit thema. Het is echter gissen naar de specifieke betekenis van deze schilderijen. Het lezen van de gedichten kan in deze context meer duidelijkheid scheppen. De gedichten tonen dat Vandenberg dezelfde motieven gebruikt in zijn teksten als in zijn schilderijen. We kunnen het belang van de vondst van deze teksten en gedichten dus niet over het hoofd zien. Ze gaan namelijk hand in hand met zijn beeldend oeuvre en geven meer duidelijkheid. verder vindt u deze gedichten in vergelijking met de schilderijen.

Het geschreven woord neemt in het oeuvre van Vandenberg een belangrijke plaats in en krijgt op bepaalde momenten zelf een autonoom karakter. Dit laat vermoeden dat de schilder bij de schrijver zijn voeding haalt. De kwaliteiten van het schrijven worden in zijn schilderijen en tekeningen opgenomen. Het is opvallend dat een kunstenaar naast zijn beeldend oeuvre, ook veel interesse toonde in het publiceren van kunstenaarsboeken en teksten. De rode draad doorheen deze teksten is steeds 'de schilder' en 'het schilderen'. Deze teksten moeten dus gelezen worden als delen van zijn oeuvre. Het zijn noodzakelijke uitingen van wat hij in zijn schilderijen niet genoeg kon overbrengen aan zijn publiek. De teksten zijn onlosmakelijke verbonden met het werk en de visie van Vandenberg. Ze kunnen niet los gezien worden van de kunstenaar en van zijn werk. Om het werk en de kunstenaar Vandenberg te begrijpen, moeten de teksten in acht genomen worden. Dat Vandenberg veel belang hecht aan deze teksten illustreren de vele samenwerkingen met onder andere Foncke en Croxhapox. Hij betreft de instituties bij zijn literaire experimenten. Dit chronologisch overzicht tracht deze experimentele stappen in kaart te brengen. Het toont hoe Vandenberg in 1985 zijn eerste toenadering zocht met de samenwerking met Hugo Claus. Vanaf dat moment liet hij de banden met zijn literaire leven niet meer los. Zeker in de jaren negentig, vanaf 1985, krijgen we een opeenstapeling van teksten en kunstenaarsboeken, illustraties bij gedichten van andere schrijvers en samenwerkingen met deze schrijvers. Hij bleef op het pad van het woord en de taal wandelen, tot aan zijn dood in 2009. Deze weg is dan misschien minder gaaf en uitgestrekt als zijn 'beeldende weg', maar beide lopen parallel naast elkaar. Zijn pad van het woord en de taal is minstens even belangrijk om de gehele tocht te begrijpen.

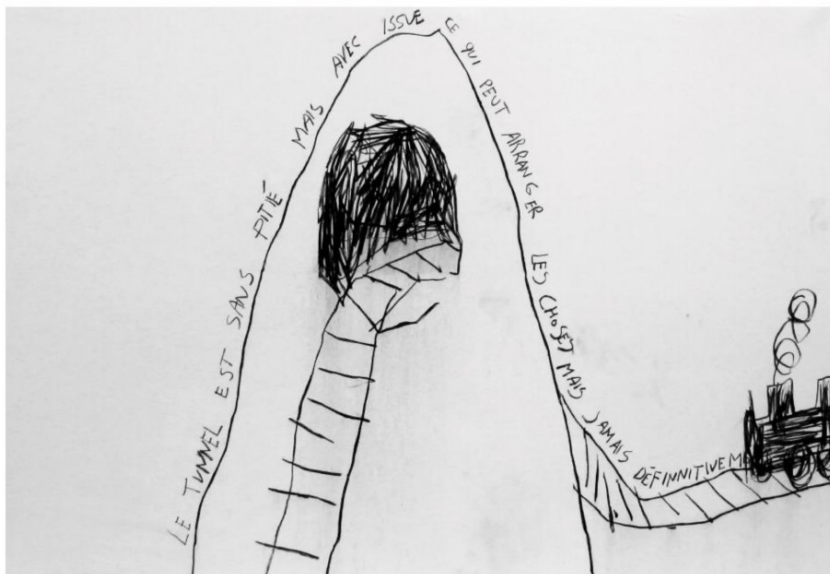
1. Over de berg loopt het spoor (1995)

Over de berg
Loopt het spoor
Dat in alle stilte
Opeengebroken ligt te wachten
Voorbij de kam

Tot de dwaze trein
Het holle gevaarte
Van de schilder
Op stampende en gloeiende cilinders
Omhoog gekropen
Over de kam knikt

En dan
Lijk een zwartharig
Buitelend beest
De berg afdondert

En met grote ronde ogen
De schilder beseft
Te laat
Dat Gods spoor
Onberispelijk
Maar vol grillen is

Over de berg loopt het spoor, 1995, 125 x 176 cm (Bron: Estate Philippe Vandenberg)

2. Het lied van de graver (1995--1996)³³

Hij die graaft verliest zijn hoofd maar veelvuldig is zijn leven
 Hij buigt maar droogt zijn tranen niet, hij pleugt ze in de grond lijk pluggen en wroet
 dan zijn kop in 't slijk.

Hij is sluw: emmers droge aarde is veel te ruw voor
 Hem die 't grof graaft met zijn tanden en een berg draagt in zijn nek.

De aarde kauwt hij en grint polijst de kiezer van h(?)

Die delft om niet te kiezen en denkt:

De berg is stil en groeit maar de avondzon groet ik niet,

Ik duw er mijn vinger doorheen,

Gebogen scherp ik mijn vleugels met hun zeventienhonderd ogen en zovele deugden en
 leugens en de melkwitte geulen van 't sluipend verderf.

Ach, geen verlossing, geen verlossing zonder verderf!

Hij die delft verliest zichzelf en de berg is stil en groeit

En de jagers planten hun hagel nu. En elk schot is een

Greep naar God en stroomafwaarts drijven dieren op hun (?)

Zij de monotone ramen voorbij waarachter leed

Wordt bedolven onder gevlekte lakens en wat gemorst

Geluk – o God! – 's morgens als de weemoed

Gebonden lijkt en gewurgd

Hij smeekt niet, hij scheldt niet, hij zwijgt en kuilt zijn droom:

Als wolven honden zullen dekken zullen de sterren lichter worden,

Als die teven welpen zullen werpen zal de zon – eindelijk-- mijn vleugels verwarmen
 zonder ze te verbranden

En de berg is stil en groeit onder 't stuwen van zijn aarde

Hij die graaft verdelgt zichzelf maar veelvuldig is zijn leven, nog zeven gangen onder
 de berg: geen verlossing, geen verlossing zonder verderf.

³³ Philippe Vandenberg, *het lied van de graver*, 1995-1996, Doos 1091-1101;; 1104 – 1122;; 1168, Gent, Archief
 Boekentoren Universiteit Gent

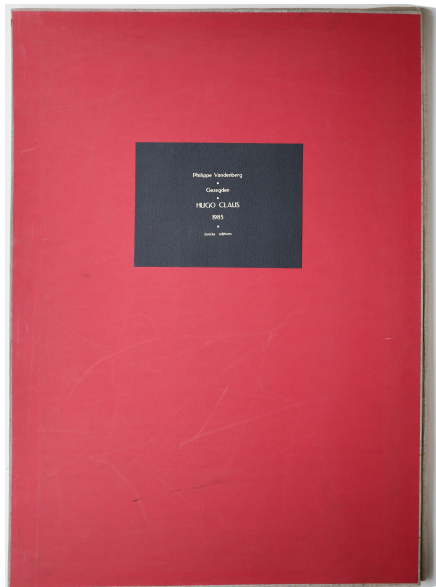

De Graver, 1997 – 1988, 40 x 50cm (Bron: Estate Philippe Vandenberg)

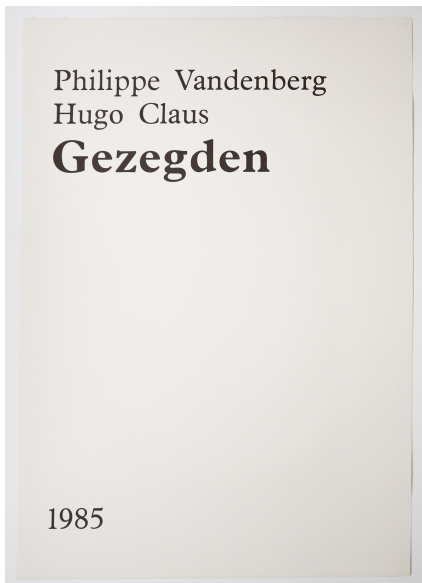
4. Bijlagen

I. De Gezegden (1985) (Bron: Estate Philippe Vandenberg)

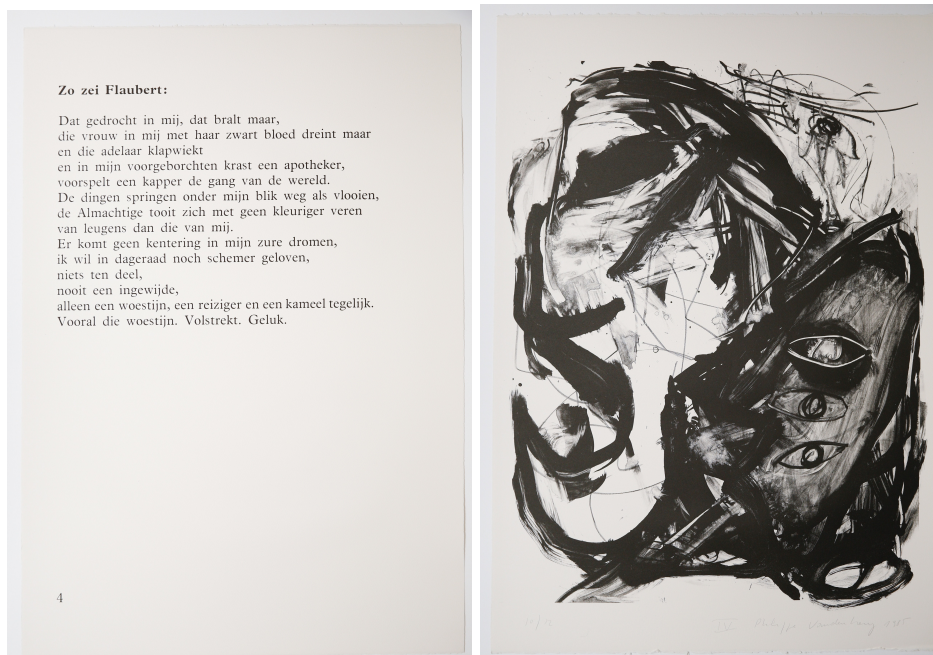
Kaft:

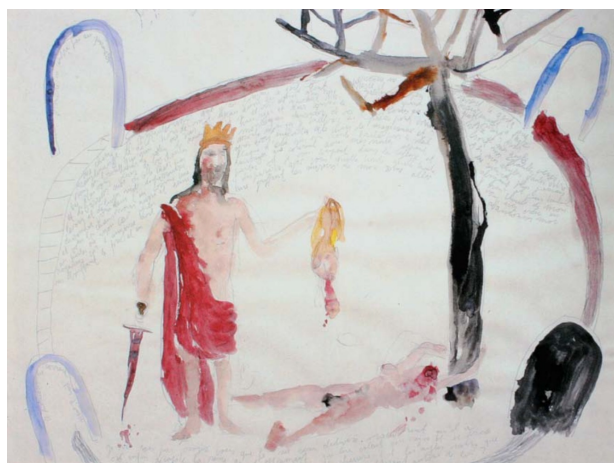
Inleiding:

Voorbeeld 4: 'Zo zei Flaubert:'

II.

Zonder titel (uit: *Les Carnets De Malle*), 1997, aquarel, potlood op papier, 42 x 59,4 cm (Bron: Angelique Delang)

III.

Selectie etsen voor 'Exile de peintre', 2003. (Bron: Ergopers)³⁴

IV.

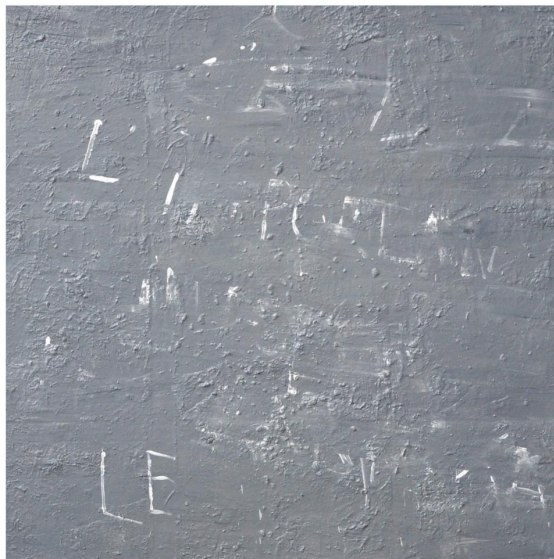

Installatiezicht 'Exile de peintre', 2003, Caemersklooster Gent (Bron: Philippe Vandenberg: Short Overview Recent Work/ 2002--2004 Gent)³⁵

³⁴ 'Exile de peintre' laatst geraadpleegd op 27 december 2017.
<http://www.ergopers.be/kunstenaars/vandenberg.htm>

³⁵ Philippe Vandenberg: Short Overview Recent Work/ 2002-2004 Ghent, Richard Foncke Gallery Digital Publishing Platform

V.

L'important c'est le Kamikaze, 2004--2005, 200 x 200 cm (Bron: Estate Philippe Vandenberg)

VI.

Zonder titel, 2008 (Bron: Estate Philippe Vandenberg)

5. Bibliografie

(Deze bibliografie bevat geen werken van Philippe Vandenberg. Een overzicht van zijn literaire oeuvre is te vinden op pagina 2.)

- Angelique Delang, 'Psychodynamiek van het creatieproces. Philippe Vandenberg'. (Master Thesis, Universiteit Gent, 2008)
- Interview met Bernard Dewulf in: Philippe Vandenberg, Visite, Museum voor schone kunsten, Gent.
- Lieven van den Abeele, "Philippe Vandenberg. "Schilderen is een oefening in geboren worden, een oefening in sterven." In "Philipp Vandenberg. Oeuvres 1995--1999." (Antwerpen, MuHKA, 1999).
- Philippe Vandenberg: Short Overview Recent Work/2002--2004 (Gent, Richard Foncke Gallery Digital Publishing Platform)